

/ Martin Šandera

/ Páni z Dobrušky a z Opočna

/ Kolonizátoři, dvořané a válečníci

/ České Budějovice 2007

Páni

Martin Šandera

*z Dobrušky
a z Opocna*

Kolonizátoři, dvořané a válečníci

Obálka a s. 2: Pečeť Jaroslava z Opočna z listiny ze 16. března 1400. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA pánů z Hradce, inv. č. 65 (50). Foto: ©Bohumír Němec 2007.

© Text: Mgr. Martin Šandera, Ph.D.

Lektoroval: Prof. PhDr. František Musil, CSc.

© 2007 vydal Bohumír NĚMEC – VEDUTA,
nakladatelství a vydavatelství

ISBN 978-80-86829-28-9

/ OBSAH

/ Úvod	7
Ad fontes	8
/ I. Původ rodu	11
/ II. Skutečný zakladatel rodu?	16
/ III. První páni s přídomkem z Dobrušky a tvůrce rodového dominia Mutina	22
/ IV. Dobrý hospodář a zlý soused Sezema z Dobrušky	37
/ V. S novým predikátem k vzestupům a pádům	45
/ VI. Poslední a nejproslulejší	67
1. Mladá léta Jana mladšího z Opočna, zvaného Městecký	67
2. Nepřítel kalicha	74
3. Nový protivník	92
4. Spiklenec	105
5. Kdo s koho	114
6. Epilog	121
/ Poznámky	126
/ Rodokmen pánů z Dobrušky a z Opočna	159
/ Pečeti pánů z Dobrušky a z Opočna	160
/ Seznam zkratk	163
/ Prameny a literatura	165
/ Seznam příloh a vyobrazení	174
/ Rejstříky	178
/ Zusammenfassung	183

/ ÚVOD

Dávno vymřelý rod, spojený s mnoha otazníky a bílými místy, navíc nepříliš rozvětvený a ve všech svých generacích vtěsnaný do časového prostoru dvou staletí, jejichž sídla a místa působení prošla tak výraznými proměnami za éry nových majitelů – především Trčků z Lípy, že stopy původních vlastníků a zakladatelů byly povětšinou setřeny či zcela překryty, to vše lze prohlásit o rodu pánů z Dobrušky a z Opočna. Pro badatele je to nevděčné, přesto však nikoli nezajímavé téma, neboť navzdory všem uvedeným skutečnostem našli tito páni odraz v české a z části i zahraniční historiografii a právem mají své místo v našich dějinách, a to nemusíme na jejich vliv a význam nahlížet jen z regionálního hlediska.

Stojíme tak před dějinami českého šlechtického rodu, který paradoxně nejvíce stoupal na společenském žebříčku právě v době, kdy mu pomyslné biologické hodiny začaly odpočítávat poslední chvíle. Jeho příslušníci prošli „kariérou“ kolonizátorů málo či zcela neosídlených oblastí orlického podhůří, viděli úspěšné výsledky svých zakladatelských počínů v podobě nových vesnic, městeček, tvrzí, hradů i kostelů, štědrými nadacemi přispěli k dobrému fungování duchovní správy. Od světa vysoké politiky však byli stále více vzdalováni všedními starostmi o správu svých držav a mocenskou základnou, jež sice prosperovala, ale neskýtala prostředky k výraznějšímu společenskému vzestupu. Poklid „východočeského venkova“ čas od času narušili konflikty se sousedy, které řešili jak u soudu, tak i se zbraní v ruce. Mnohé rody, které s nimi kdysi stály v jedné řadě, je v průběhu 14. století dokázaly politickým významem i koncentrací majetku výrazně překonat. Přesto se i posledním dvěma generacím zdál nepsaný rámec východních Čech již příliš malý. Vstoupili do služeb panovníka a dosáhli vlivu i majetku, záhy však okusili i druhou, odvrácenou tvář světa vysoké politiky a v osobě Štěpána z Opočna za toto poznání zaplatili cenu nejvyšší. Štěpánův syn Jan, poslední pán z Opočna, dodal do pomyslných rodových memoárů i kariéru schopného a obávaného válečníka, ale také „urozeného loupežníka“,

jehož jméno mnozí vyslovovali s netajeným odporem. Společnost ukázala jeho rodině svou odvrácenou tvář a on z toho odvozoval poučení neohlížet se na její zákonné a etické normy, jestliže mu to rozložení politických a vojenských sil dovolí.

V našem výkladu budeme věnovat pozornost šesti generacím, přičemž u prvních dvou není příslušnost k rodu zcela nezpochybnitelná, i když řada argumentů pro ni svědčí. Vlastní počátek rodu je tedy bohužel spojen s mnoha otázkami. Snad právě tato okolnost způsobila, že se dějiny rodu nedočkaly nejen samostatné monografie, ale ani větší studie. Autor proto chtěl nechtěl musí v rámci objektivitu podat přehled dosavadních názorů a pokusů o překlenutí chybějících mezer, i když tak úvodní části knihy pro čtenáře poněkud ztratí na záživnosti.

Prostor věnovaný jednotlivým příslušníkům rodu není určen tím, že by autor jednostranně akcentoval určitou osobnost, ale velmi rozdílným množstvím informací, které dobové zdroje zachytily. Poslední pán z Opočna svou proslulostí a vojenskými i politickými aktivitami získal v dochovaných písemnostech takový prostor, že téměř zastínil všechny své předky.

/ AD FONTES

Tento vymřelý rod pochopitelně postrádá vlastní archivní fond, bohužel ale také samostatnou složku v rámci fondu jiného. Pokud jde o dochované listiny a listy vydané či zpečetěné pány z Dobrušky a z Opočna, žádný z českých a moravských archivů nedisponuje větším počtem než 10 exemplářů. Mezi prvními je třeba zmínit listiny uložené ve Státním okresním archivě Rychnov nad Kněžnou, fond: *Archiv města Dobruška I. Listiny a městská privilegia* a *Archiv římskokatolické církve – Děkaný úřad Dobruška*, inv. č. 546, sign. 58, kart. 156, inv. č. 533/45. Působení příslušníků rodu u královského dvora či u zemského soudu dokládají dokumenty SÚAr Praha ve fondu *Archiv České koruny*. Originály se ojedinele dochovaly i v MZA Brno, SOkA v Kutné Hoře v rámci *Horního a mincovního fondu*, SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec.

Ucelenější přehled přináší pramenné edice. Pro období prvních rodových generací se musí badatel opírat v první řadě o prameny církevní proveniencí. Nejpočetnější skupinu tvoří zprávy o využití patronátních práv a nadání kostelů na jejich državách *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidiocesim VII–VIII*. Ed. J.

Emler, Praha 1886. *Libri erectionum archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV., V (1398–1407)*. Ed. C. Borový, Praha 1889. *Decem registra censuum Bohemica compilata aetate bellum hussiticum praecedente*. Ed. J. Emler, Praha 1881. *Registra decimarum papalium čili registra desátků papežských z diocezí pražské*. Ed. V. V. Tomek, Praha 1873. Světské prostředí zastupují v prvé řadě texty listin, přímo vydaných jimi, žel, jak již bylo naznačeno, jsou nepočtené – městská privilegia a prodej statků, častější jsou svědectví na listinách panovníka či při majetkových pořízeních jiných šlechticů v *Pozůstatky desk zemských roku 1541 pohořálých I/1*. Ed. J. Emler, Praha 1879.

Vstup do služeb panovníka, pobyt na jeho dvoře a účast na jednáních zemského soudu dokumentují texty v edici *Archív český čili staré písemné památky české i moravské z archívů domácích i cizích sebrané I, II, III, V, VI*. Ed. F. Palacký, Praha 1840, 1842, 1844, 1846, 1872; *Archív český XV*. Ed. J. Kalousek, Praha 1896; *Archív český XXXVI*. Ed. G. Fridrich, Praha 1941. K cenným edicím patří i *Archív České koruny V. Katalog listin z let 1378–1437*. Ed. A. Haas, Praha 1947. *Codex iuris municipalis regni Bohemiae IV. Privilegia non regalium civitatum provincialium regni Bohemiae (1232–1452)*. Ed. A. Haas, Praha 1954. Spory o majetek – až už v roli žalobce nebo pohnaného zachytily *Desky dvorské království českého VIII. Druhá kniha půhonná z let 1407–1530*. Ed. G. Friedrich, Praha 1944.

Se vstupem Jana Městeckého na scénu nastává pro badatele situace mnohem příznivější, jeho aktivity našly bohatý odraz jak v narativních pramenech, tak v listinném materiálu – Vavřinec z Březové: *Husitská kronika*. Edd. F. Heřmanský – M. Bláhová, Praha 1979; *Staří letopisové čeští od roku 1378 do 1527 čili pokračování v kronikách Přibíka Pulkavy a Beneše z Hořovic z rukopisů starých vydané*. Ed. F. Palacký, Praha 1829; *Staré letopisy české z rukopisu křížovnického*. Edd. M. Kaňák – F. Šimek, Praha 1959; *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu*. Ed. F. Šimek, Praha 1937; *Ze starých letopisů českých*. Edd. J. Kašpar – J. Porák, Praha 1980; *Ze zpráv a kronik doby husitské*. Ed. I. Hlaváček, Praha 1981. *Fontes rerum Bohemicarum V*. Ed. J. Goll, Praha 1893. *Fontes rerum Bohemicarum VII*. Ed. J. Emler Praha b.d. (nedistribovaný svazek).

Německé autory a edice zastupují *Eberhardt Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds*. Ed. W. Altmann, Berlin 1883; *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen II*. Ed. K. Höfler, Wien 1865; *Geschichtsquellen der Hussitenkriege*. Ed. C. Grünhagen, Breslau 1871; *Scriptores rerum Silesiacarum XII. Geschichtschreiber des XV. Jahrhunderts*. Ed. F. Wachter, Breslau 1883.

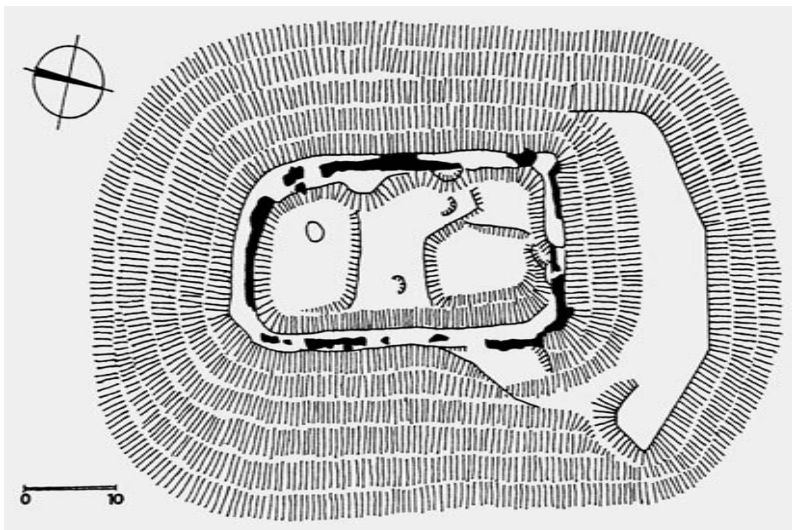
Texty z listin a dobové korespondence přinášejí *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka I.* Ed. B. Ryněšová, Praha 1929; *Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480.* Ed. A. Sedláček, Praha 1917; *Regesta imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410–1437) I.–II.* Ed. W. Altmann, Innsbruck 1896; *Sigismundi regis Bohemiae litterae donationum regaliū (1421–1437).* Ed. J. V. Nováček, Praha 1903. Pro Janovy styky se slezským prostředím je cenná edice *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419–1436 I, II.* Ed. F. Palacký, Praha 1873.

/ I. PŮVOD RODU

Podle erbovního znamení (štit s 1–2 pruhy pošíkem, odlišují se barvami) pocházeli tito šlechtici ze stejného rozrodu jako další dva východočeské rody – páni z Potštejna a především páni z Častolovic, ve své době nejmajetnější a politicky nejvlivnější představitelé této trojice. Bylo pro ně typické křestní jméno Půta, proto starší literatura často používala pro označení této rodové skupiny označení Půtici jako jisté zpřesnění vůči přílišnému rozsahu, který razil František Palacký – Drslavici. Páni z Častolovic měli své nejstarší državy na řece Bělé, zatímco rod z Dobrušky (a později z Opočna) s typickými křestními jmény Mutina a Sezema na středním a horním toku řeky Dědina (Zlatý potok) a jejich přítocích. Odkud pochází název Dobruška, později přenesený na východočeské městečko, není zřejmé. Název mohl původně patřit nějakému dnes zaniklému sídlu rodu v západních Čechách (je zde zajímavá podoba zaniklého východočeského hradu se západočeským toponymem Dobřany, i když tato lokalita Půticům nepatřila), odkud byly přeneseny i názvy Potštejna a Litic. Údaje o příbuzenských vztazích k rodu z Potštejna však nelze uvést, konkrétní doklady prostě chybí.

Uvedená trojice rodů však do východočeského dění výrazněji zasáhla až v době, kdy českému státu vládli Lucemburkové. Přesto nikdo z dosavadních badatelů nepopřel jisté vazby k západočeskému prostoru a prapůvod rozrodu bývá hledán právě tam. Počátky rodu pánů z Dobrušky a z Opočna vycházejí ze tří odlišných teorií, a aby těch zmatků a dohadů nebylo málo, od nich se v dosavadní historiografii odvíjející další výklady také nejsou bez nesrovnalostí.

Podle první teze pravnuk plzeňského kastelána Drslava (v této roli připomínaného v letech 1160–1165) Půta z Křimic založil před rokem 1259 hrad Potštejn na Plzeňsku, jeho syn Procek založil pak stejnojmenný hrad nad řekou Orlicí a natrvalo zakotvil ve východočeském prostoru. Jeho potomci se stali zakladateli tří rodových větví, z nichž jednou jsou páni z Dobrušky. Od zmiňovaného Procka pak vede přímá posloupnost k Mutinovi Skuhrovskému, pánu z Kostomlat. Tato teorie považuje

/ *Půdorys cihlového hradu Kostomlaty (Mydlovar) v bažinách na pravém břehu řeky Labe u Nymburka.*

za jeho otce Sezemu z Kostomlat¹⁾, jenže při časovém zakotvení by Sezema mohl být maximálně Prockovým sourozencem, ale rozhodně ne potomkem. Buď tedy platí Mutinova vazba k Sezemovi, nebo Prockovi, ale v žádném případě tu nejsou obě vazby.

Druhou hypotézou, která má několik bílých míst, přesto však, přiznejme to, vyhlíží o mnoho reálněji, lze shrnout do těchto závěrů – jméno Mutinova otce nám zůstává neznámé, a tudíž tu chybí hlavní spojovací článek. Zmiňovaný Sezema z Kostomlat nebyl jeho otec, ale tchán, v rámci rodových předků tedy k němu vede cesta přes ženskou linii. Mutina, který se roku 1284 píše z Kostomlat a jehož erb je shodný s pozdějšími, již nespornými příslušníky rodu pánů z Dobrušky, mohl, ale také nemusel být totožný s osobou Mutiny Skuhrovského.²⁾ Jeho děd byl župan Mutyně, který padl jako příslušník vojska budoucího krále Přemysla Otakara I. v bitvě s Moravany u Loděnic. Jak však doložit toto tvrzení a vazbu, je-li jeho syn a otec Mutiny z Kostomlat neznám? Pouhé křestní jméno a jeho výskyt v rodu pánů z Dobrušky nestačí, vždyť může jménem Mutina bychom našli i v jiných rodech, již u proslulých Vršovců...

Třetí teorie, která jako jediná nabízí nepřerušovanou mužskou linii až k nositelům přídomku z Dobrušky, považuje za prvního doloženého

předka pánů z Dobrušky Sezemu z Kostomlat. Jeho syn jménem Mutina však nemá s Mutinou Skuhrovským nic společného, a tedy onen Mutina z Kostomlat připomínaný v 80. letech (1282–1289) je Sezemuův syn, nikoli zeť či vnuk. Otevírají se ovšem otázky, co vedlo další generaci k odchodu z úrodného Polabí do východních Čech, proč byl opuštěn přídomek z Kostomlat a zvolen jiný podle nově založeného hrádku, tedy sídla mnohem skromnějšího. A ještě závažnější problémy – proč je dědičkou Kostomlat paní Perchta, která je roku 1312 připisuje svému synovi Půtovi z Častolovic, když rod má dostatek pokračovatelů v mužské linii? Je vůbec možné, aby otec a syn užívali zcela rozdílné erby?³⁾

Jeden z nejzasvěcenějších dosavadních badatelů opočenský děkan Antonín Flesar raději otázku prvních generací neřešil, a přestože páni z Dobrušky a z Opočna jsou pro něj větví Drslaviců s prapředkem Mutinou připomínaným již roku 1192, skutečné dějiny tohoto rodu pro něj prostě začínají teprve bratry Janem, Sezimou a Mutinou z Dobrušky (1317–1361).⁴⁾ Takto si však zjednodušit situaci nemůžeme.

Za prvního z doložených předků (ať již k němu cesta vede přes mužskou nebo ženskou linii rodu) považujeme stejně jako August Sedláček a další badatelé Sezemu z Kostomlat (1223–1265). I jeho původ je obtížné jednoznačně určit. Podle jedné verze pocházel z Plzeňska a byl příslušníkem větve rodu Drslaviců, což před nás staví klíčovou otázku, byl-li nějak příbuzný s Půtou z Křimic, který se od roku 1259 psal z Potštejna a u něhož je rodová linie vedoucí k pánům z Potštejna a ze Žampachu nepřerušena. Byl jeho strýcem, bratrem, bratrancem, nebo představuje větev Drslaviců, která přišla do východních Čech samostatně? Jiní badatelé hovoří o tom, že náležel k jedné z větví rodu pánů z Choustníka, čemuž nasvědčuje ztečný žebřík v erbu. Svůj přídomek si zvolil podle nově zbudovaného sídla Kostomlaty u Nymburka.⁵⁾ Šlo nejspíše o opevněný dvorec, nalézající se přímo ve vsi Kostomlatech, kamenný hrad přesunutý do míst, kde bylo možné využít okolních bažin k obraně, zde vybudovala až druhá generace.

Dochované písemné zdroje pana Sezemu většinou připomínají jako svědka na listinách krále Přemysla Otakara II. Pohyboval se tedy v uvedených letech (1255, 1256, 1260, 1265) v panovníkově okolí, o tom, že by u dvora zastával konkrétní úřad, však nemáme doklady.

První písemná zmínka o něm se však váže již k roku 1222. Pražský biskup Peregrinus tehdy vydal svědectví, jak urozený muž Sezema, pán z Kostomlat, věnoval ves Opočernice k užití zbožným bratrům *scilicet abbati suae suorumque traditit pacifice et quite hereditario jure possidendam*.

/ Bohuslavice, erb
pánů z Dobrušky,
patrně torzo náhrob-
ku, druhotně zazdě-
né do mladší budovy
na hřbitově u kostela
sv. Mikuláše.

*Datum Pragae, in monasterio S.Viti, anno inc. Dom MCCXXII. Kalendas octobris, indictione XI. Svědky byli: Dominus Henricus cum filio suo Vitcone de Nova domo. Ratmirus de Scurina. Groznata de Podiebrad. Wilhalmus de Certomar. Johannes filius Zbizlai de Braterceric. Albert de Sliven. Mitzidruh de Zluscie. Zobehird de Rosceralowicz. Vad de Velelud. Predzlaw de Luceran. Puajec de Giztbiz. Janec cum duobus fratribus de Wsehap. Ziesce de Lowinic. Purchart de Vezcie.*⁶⁾

Pak však následuje více než třicetiletá pauza a z doby Přemysla I. se musíme chtít nechtít přenést až do éry jeho slavného vnuka krále Přemysla Otakara II. a položit si otázku, na niž nemáme jednoznačnou odpověď – jde stále o téhož Sezemu, nebo o jeho stejnojmenného syna? Dne 7. června 1255 je Sezema z Kostomlat připomínán jako svědek na listině, jíž král Přemysl Otakar II. potvrzuje špitálu svatého Františka držbu vsi Chernutz.⁷⁾

Další Sezemovo svědectví se váže k 19. dubnu 1256, kdy král Přemysl daroval břevnovskému klášteru s důrazem na osobu opata Martina „*dilecto capellano nostro*“ polnosti u vsi Podmokly a Churomrtvi. Mezi svědky je uveden „*Zezema de Coztomlakt*“.⁸⁾

V červenci 1259 patrně svědčil na listině (uvedeno je zde jen jméno Cezama bez přídomku, i když editor tohoto muže ztotožňuje se Sezemou z Kostomlat), jíž Přemysl Otakar II. potvrdil, že město Litomyšl,

náležící místní premonstrátské kanonii, může používat stejných práv, jako používají královská města v Čechách (aniž jsou tato práva v listině konkretizována). Krátce poté byl svědkem na panovníkově listině, která potvrzovala klášteru „*immunitates et jura ac libertates civitatis Luthomysl*“, a není rozhodně bez zajímavosti, že jako další ze svědků je jmenován „Poto de Botenstein“ a další šlechtici spjatí s kolonizací východočeského prostoru.⁹⁾

Dne 3. listopadu 1260 je svědkem na listině, jíž král potvrdil břevnovskému klášteru všechna privilegia a výsady v oblasti Policka (Police nad Metují), tedy další svědectví směřující do oblasti východních Čech a jako další svědkové opět lidé podílející se na kolonizaci příhraničních východočeských oblastí.¹⁰⁾

Dále svědčil dne 13. ledna 1262, když král potvrzoval pražské diecézi listinu z 20. listopadu 1253 a ve stejný den i nadání, které jeho otec Václav I. učinil 5. července 1238.¹¹⁾ Poslední zmínka o panu Sezemovi se váže k 28. srpnu 1265, svědčí na listině, v níž pan Jaroš (z Poděhús?) prodává za souhlasu a s dobrou vůlí své manželky a synů sestrám Utě a Ludmile k založení kláštera v Pohledu u Havlíčkova Brodu dvorec Pnov s příslušnými rybníky, loukami, lesy, mlýny k založení kláštera svatého řádu cisterciáků. Mezi svědky se vedle Sezemy objevuje jeden z východočeských kolonizátorů a budoucí soused pánů z Dobrušky Heřman z Rychnova.¹²⁾

V době pro českého panovníka stále ožehavější a spějící ke krizi jak v oblasti zahraniční politiky, tak i v ohledu vnitropolitickém, tj. v průběhu 70. let, pan Sezema z Kostomlat z dobových zdrojů mizí, především již nenalezneme žádné další svědectví na listině vydané panovníkem. Jde o pouhou náhodu, či jen logický důsledek – např. vážné onemocnění našeho protagonisty, které ho přimělo opustit prostředí královského dvora? Nebo tu byly důvody politické? Na kterou stranu se tedy postavil, když propukl konflikt části české šlechty s panovníkem, bohužel nevíme.

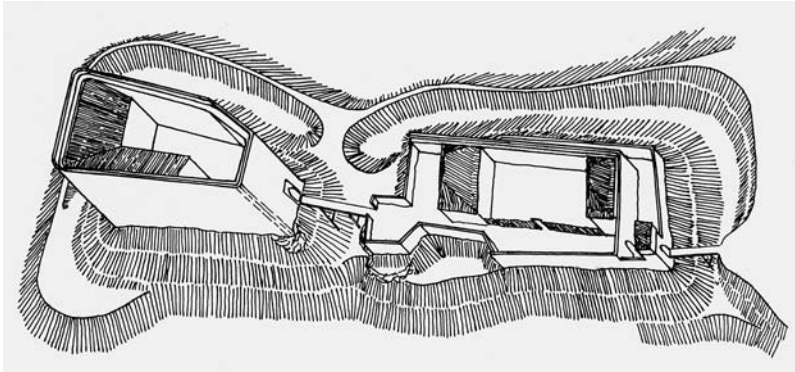
Co lze o jeho osobě dále uvést? Byl ženatý, jméno jeho manželky nám však zůstává neznámé. August Sedláček odvodil z útržkovitých zpráv, že z jejich svazku měli vzejít synové Mutina, Sezema, Beneš a dcera Perchta. Ve skutečnosti lze však prohlásit pouze toto – uvedení lidí měli určitý vlastnický vztah ke Kostomlatům a byli o generaci mladší než pan Sezema.¹³⁾

/ II. SKUTEČNÝ ZAKLADATEL RODU?

Na scénu vstupuje klíčová postava v rámci mužské linie rodu pánů z Dobrušky a Opočna – Mutina z Kostomlat (1279–1290), připomínaný ovšem s tímto přídomkem až v letech 1284–1289. S jeho osobou můžeme spojit několik důležitých zpráv, ani ty nám bohužel neumožní s jistotou zaplnit bílá místa při vytváření souvislé rodové linie.

Vyděme z údajů, které jsou nesporné – v době vlády Přemysla Otakara II. se ve východní části Hradecka objevuje šlechtic Mutina, jehož řada regionálních badatelů považuje za zakladatele hradu Skuhrov, a podílí se na kolonizaci Podorlicka. O hradu Skuhrov lze konstatovat následující – hrad byl postaven na výborně zvoleném místě, na ostrohu nad řekou Bělou a cestou, která vedla podle ní¹⁾, takže hradní posádka měla dokonalý přehled o veškerém pohybu pod pevností. Samotný hrad měl dvojdílnou dispozici. Severní část areálu tvořilo předhradí o rozměrech přibližně 60 × 30 m, oddělené od okolí cca 3 m hlubokým a na svou dobu poměrně širokým příkopem (dodnes místy přes 20 m). Starší práce hovoří o mohutné čtyřhranné věži, která chránila hradní bránu, novější výzkumy však tuto představu nepotvrzují. Vlastní hradní palác byl od předhradí opět oddělen příkopem vytesaným ve skále. Měl obdélníkový půdorys s okoseným rohem (délka kolem 47 m, šířka se na severu postupně zužovala z 28 na přibližně 23 m).¹⁾ Tento popis ovšem odpovídá již plně rozvinuté či přímo dokončené podobě hradu, v námi sledovaném období byl Skuhrov podstatně skromnější, z větší části či dokonce zcela dřevěný a do uvedené podoby zdejší sídlo uvedli až páni z Meziříčí.²⁾

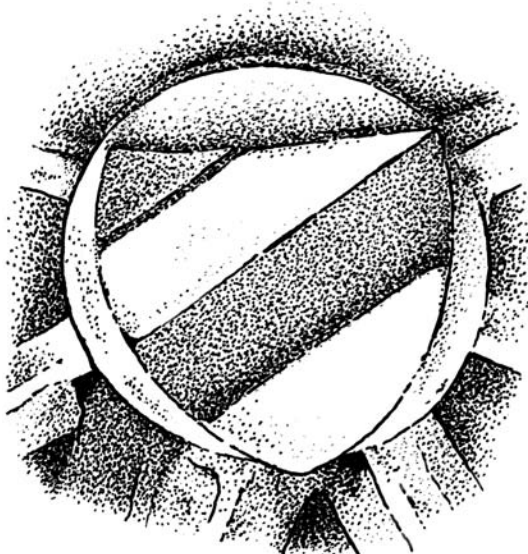
Vedle zakladatelských počínů světského rázu připisuje část starších zdrojů Mutinovi i založení kláštera v Sezemicích. Novější práce se však přiklání k Hrabšici Kojatovi, který odkázal vesnice Zminé a Sezemice roku 1227 cisterciákům v Sedlci u Kutné Hory. To však ještě není dostatečný argument, abychom na jeho základě vyloučili Mutinu a jeho potomky ze vztahu k tomuto klášteru a vyhnuli se zároveň i odpovědi

/ Skuhrov, pokus o rekonstrukci podoby hradu v 15. století.

na otázku, proč se v Sezemicích objevil kamenný erb pánů z Dobrušky. Uspokojivé řešení přinesl již J. V. Šimák: „Že byl majetek odlehlý, asi snadno se mniši rozhodli, aby jej odstoupili, nejspíš k podobnému zbožnému účelu, pánům z Dobrušky; z nich tuším Mutina uvedl sem okolo roku 1280 k farnímu chrámu N. Trojice panny téže řehole, snad z moravského Tišnova, bývalo jich tu poté deset krom abatyš. Nadání nebylo velké, proto byl kousek prostě inkorporován a pro jeptišky v něm zřízena vlastní kaple a při ní pouze vikář pro duchovní správu, přitom vedle vesnice vyzdviženo nové městečko!...do života jeho obecního lze pohlédět až urbářem r. 1494.“³⁾

Kolonizační úsilí pana Mutiny i dalších šlechticů na Hradecku nepochybně bylo (otázka, na jak dlouho) přerušeno dramatickými událostmi osudovými pro celý stát, především porážkou a smrtí Přemysla Otakara II. I východní Čechy se v následujících letech musely vyrovnávat s nájezdy loupeživých oddílů zemského správce Oty Dlouhého Braniborského. Část místní šlechty se jim postavila na odpor. Podle údajů, jež tak řečený Dalimil převzal z Boleslavské kroniky, se Mutina Skuhrovský statečně postavil u Albrechtic proti oddílům Oty Braniborského. „Mnozí páni čeští cizince tak děsí: Mutyně Vřečovský bil se v Bořiměvsi, Mutyně Skuhrovský poblíž Albrechtic.“⁴⁾ J. V. Šimák podle toho, že pramen jmenuje Mutinu Skuhrovského a Vřešovského hned po sobě, dospěl k tomuto závěru – jedná se o jednu a tutéž osobu a dva různí muži z ní vznikli pouze jako opisovačův omyl. Josef Šusta naproti tomu označuje Mutinu Skuhrovského za Drslavice, zatímco Mutina Vřešovský byl podle jeho tvrzení erbu třmene. My však stojíme před závažnější otázkou – lze opravdu Mutinu Skuhrovského ztotožnit s Mutinou z Kostomlat?

/ Sezemice, bývalý cisterciácký klášter, svorník s erbem pánů z Dobrušky a z Opočna v severní kapli dnešního kostela N. Trojice.

Jasnou odpověď při strohé řeči pramenů dát nelze. Pakliže bude odpověď kladná, pak se tento muž v době „Braniborů v Čechách“, zřejmě však ještě dříve, oženil s dcerou Sezemy z Kostomlat, jež se mohla, ale také nemusela jmenovat Jitka. V první polovině 80. let 13. století se již píše z Kostomlat a stal se tedy nejen zetěm, ale i dědicem pana Sezemy. Místo opevněného dvorce vybudoval za vsí skutečný kamenný hrad, přesněji řečeno jistou raritu mezi českými hrady – hrad z cihel. Při odpovědi na otázku, zda lze tohoto Mutinu z Kostomlat počítat mezi předky rodu pánů z Dobrušky a z Opočna, je situace příznivější a na pomyslnou misku vah lze položit minimálně toto – erb na pečeti z roku 1284 se shoduje s erbem Mutiny z Dobrušky z roku 1359!⁵⁾

To jsme však již postoupili v čase o několik let dále. Píše se rok 1284, braniborští vetřelci již konečně opustili Čechy a král Václav II., zatím jen nemocné dítě, za které vládnou jiní, se konečně mohl vrátit na Pražský hrad. Skončila tedy ona proslulá „zlá léta“. Na dvůr mladého krále přišla jeho matka a s jistým časovým odstupem ji následoval i Závíš z Falkenštejna, kterému se záhy podařilo dosáhnout výměny lidí v důležitých úřadech, jakéhosi nekrvavého převratu ve prospěch Vítkovců a jejich spojenců. K nim tehdy náležel i Mutina z Kostomlat, nebyl však tolik v popředí, aby se na něj dostalo vlivné místo u dvora. Odstavená skupina

české šlechty v čele s biskupem Tobiášem a Purkardem z Janovic se však nehodlala vzdát bez boje a opět vzplanula domácí válka. Netrvala však dlouho a rozpory mezi znesvářenými stranami se začaly přesouvat k jednacímu stolu. A právě při této příležitosti se znovu objevuje zmínka o nástupci Sezemy z Kostomlat Mutinovi. Dne 24. května roku 1284 je jeho jméno uvedeno v listině, v níž Ojří z Lomnice, Hroznata z Húžic, Závaš z Falkenštejna, Vítek z Krumlova, Jindřich z Rožmberka, Oldřich z Hradce, Sezema ze Straše, Hajman z Dubé, Jaroslav ze Šternberka, Hyněk z Lichtenburka, Albrecht ze Žeberka, Mutina z Kostomlat... Půta z Potštejna a všichni jejich bratři, přátelé a sourozenci slíbili, že budou žít v míru a přátelství s Purkardem z Vimperka, Zbyslavem z Třebouně, Zdislavem z Lemberka, Sezimou z Krašova, Tobiášem z Bechyně, Benešem z Vartenberka, Bohuslavem ze Zvíkova, Hermannem z Hohenberka, Tobiášem ze Zvíkova a budou věrni a poslušni pánu a dědici království Českého Václavovi jako svému králi.⁶⁾ Zastavme se zde ještě u Mutinovy pečeti v záležitosti, která již byla několikrát avizována. Pečeť, v níž jsou dva kosmé pruhy, je zcela odlišná od pečeti Sezemy z Kostomlat (v níž je ztečný žebřík). To by bylo těžko vysvětlitelnou raritou u otce a syna, avšak zcela normální v případě tchána a zetě.⁷⁾

Mutinovy vazby ke straně Vítkovců našly i velmi důležitý odraz, když se jeho sestra nebo dcera Alžběta – Eliška provdala do rodu Rožmberků. O výši věna se můžeme rovněž jen domýšlet. Jejím manželem se stal Jindřich I. (1262–4. července 1310), s nímž Mutina roku 1284 signoval výše zmíněnou listinu. Právě pan Jindřich se postaral o to, že se Rožmberkové již natrvalo stali nejmocnějším rodem mezi Vítkovci.⁸⁾ Není tu však jen vazba politická, Rožmberkův sňatek se šlechtičnou z východních Čech nebyl tak překvapivý, když si uvědomíme, že ve 13. a 14. století měli Rožmberkové několik držav rovněž na Hradecku (od roku 1302 držel Jindřich Nechanice, dále Rožmberkové ovládali Hradištsko u Chlumce nad Cidlinou a ještě roku 1334 jim král Jan Lucemburský potvrdil držbu statků u řeky Cidliny zděděných po Dětochovi z Třebelovic.⁹⁾ Eliška dala svému manželovi pět dětí, které se dožily dospělosti – především slavného syna a dědice Petra I. řečeného Kajícíník či Udatný a dcery Johanku († 3. února 1317), Markétu († 14. června 1357), Anežku a čtvrtou dceru neznámého jména, která se provdala za Jana z Kravař. Podle skutečnosti, že v době smrti otce Jindřicha (1310) byl Petr považován za plnoletého a již v roce 1308 spolu s otcem signoval několik listin, lze soudit, že se Eliška z Dobrušky do rožmberského rodu provdala mezi léty 1285–1295. Zemřela 22. ledna 1307.¹⁰⁾

/ Pečeť Jindřicha I.
z Rožmberka z roku
1309, manžela Alžběty
– Elišky, dcery (se-
stry?) Mutiny z Kos-
tomlat.

Dne 10. ledna 1289 byl Mutina z Kostomlat jedním ze svědků při lenním podřízení hornoslezského knížete Kazimíra Bytomského králi Václavovi II. Akt se konal v Praze, Mutina měl tedy v této době stále ještě přístup ke dvoru.¹¹⁾ Ve stejném roce však politický blok, k němuž náležel v roce 1284, dostal osudový zásah. Vůdce vítkovské strany Záviš z Falkenštejna byl náhle uvězněn a obžalován ze zrady. Vítkovci povstali a napadali královské statky i državy podléhající pražskému biskupovi, navíc hledali spojence i za hranicemi, dokonce v osobě mocného vratislavského Piastovce Jindřicha IV. Probuse našli vhodného muže, který měl v krajním případě nahradit krále Václava na českém trůně, přesto však podlehli. Mutina však měl při Závišově pádu tolik politické prozíravosti, aby se nepřidal k odbojným Vítkovcům. Jeho statky tak zůstaly nedotčeny. Také Mutinův zeť či švagr Jindřich I. z Rožmberka se dokázal vyhnout pohromě, která postihla jeho příbuzné, a když na jaře 1290 vypuklo nové kolo války, již se ke královým odpůrcům nepřipojil.¹²⁾

/ III. PRVNÍ PÁNI S PŘÍDOMKEM Z DOBRUŠKY A TVŮRCE RODOVÉHO DOMINIA MUTINA

Kdy, kde, v jakém věku a za jakých okolností Mutina z Kostomlat (Skuhrovský?) opouští tento svět, nevíme. Lze jen konstatovat, že v prvních dvou desetiletích 14. století vstupuje do veřejného dění, především však do písemných pramenů, nová, třetí (?) rodová generace. U ní je nám známo, budme raději upřímní – dosavadními badateli k ní je počítáno, pět příslušníků – bratři Čeněk, Jan, Sezema, Mutina (tedy jména po dědovi a otci) a jejich sestra Eliška či Alžběta. Jsou-li to potomci Mutiny Skuhrovského, měla by tu podle J. V. Šimáka být ještě jedna dcera neznámého křesťního jména, provdaná za Jana Mezeříčského z Lomnice.¹⁾

Příslušníci této generace jsou již „skutečnými“ pány z Dobrušky, užívají tento přídomek, vzdali se tedy možnosti psát podle hradů Kostomlaty i Skuhrov. Stojíme tedy logicky před otázkou, co bylo jejich sídlem, od čeho nový přídomek, který je s jistotou poprvé doložen k roku 1312, odvozovali.²⁾

Muselo jít o nové sídlo, které si zbudovali na přelomu 13. a 14. století v povodí Zlatého potoka. Nemuselo to však být sídlo jediné. Jedna z teorií mluví o hradu, který se skutečně nacházel jižně od Dobrušky poblíž obce Chábory nad pravým břehem Zlatého potoka a jež archeologické nálezy kladou již do konce 13. století. O jeho podobě je však těžké si udělat přesnější představu, neboť tato lokalita byla silně poničena lomem, a stanovit alespoň přibližně dobu jeho založení prostě není možné. Nelze také bezpečně vyloučit, že pravdu má druhá teorie a sídlem této rodové generace byl rozsáhlý hrad, jehož zbytky se nalézají v sousedství Dobřan. Mohutnost hradu a tím i zřejmá nákladnost celé stavby ovšem svědčí spíše pro tvrzení, že zakladatelem a stavebníkem zde byla větev pánů z Lipé, kteří v první polovině 14. století stáli na zenitu. Třetí teorie, místními patrioty ceněná, řadou regionálních historiků však snad až příliš tvrdě odmítaná, uvádí, že onou původní

Dobruškou byl opevněný panský dvorec nad trhovou vsí Leštná, v těsném sousedství pozdějšího středověkého města (kostel starší než město samo zůstal mimo hradby). Kromě místních názvů se však nemá o co opřít a jen velmi důkladný a nákladný archeologický výzkum by mohl dát jasnou odpověď.³⁾ Všechny uvedené názory proto zůstávají pouhými hypotézami, bezpečně víme jen to, že přídomek není odvozen od názvu dnešního města Dobrušky, neboť tento název dostala původní ves Leštná až v souvislosti s její přeměnou na městské centrum kolonizačního panství.

Na druhé straně tvrzení, že v trhové vsi Leštná poblíž snad již kamenného kostela si nově příchozí rod postavil větší objekt a celou ves využil jako východisko ke kolonizaci postupující směrem k hornímu toku Zlatého potoka a teprve tento proces stejně jako u zbývajících východočeských Drslaviců vedl k založení horských hradů (Frymburk, Dobřany, Hluky), nepostrádá logiku, pro tyto případy vznikl dokonce pracovní název „*městské kolonizační provizorium*“, i ono však zůstává bez jasných a nesporných podkladů. Jistě by však bylo v kolonizačním procesu raritou, kdyby byl v zcela neosídlené oblasti, již v horském pásmu, postaven hrad a od něj by budování nových vsí a usedlostí postupovalo k již osídleným místům.⁴⁾

V prostoru, který byl nově příchozímu rodu panovníkem vymezen a v němž mu byl svěřen kolonizační úkol, představovala trhová ves Leštná bezesporu aglomeraci s největší koncentrací obyvatelstva a hospodářskou úrovní. Vývoj osídlení na území dnešního města Dobruška od jeho počátků po vznik středověkého města probíhal ve třech fázích. Na přelomu 12. a 13. století s postupem osídlování proti proudu Zlatého potoka vzniklo osídlení u kostela, které se konstitovalo v trhovou ves; můžeme předpokládat, že tento vývoj trval přibližně 70 let. Druhou fází zahájil příchod nových vlastníků – pánů z Dobrušky z pověření krále do této oblasti pod Orlickými horami. Nový rod si tu nebo v blízkém okolí vybudoval panské sídlo (neřešme nyní, kde přesně stálo a jaký mělo charakter) a poté přikročil k významnému zakladatelskému aktu – na levém břehu potoka Brtvy došlo k vysazení nového nehrazeného sídliště městského charakteru, na něž byla ihned převedena práva původní trhové vsi.⁵⁾ V době, kdy Přemyslovci opouštějí dějinnou scénu a přicházejí dramatické události spojené s počátky vlády nové lucemburské dynastie a v dochovaných písemných pramenech se poprvé objevuje šlechtic užívající přídomek z Dobrušky, již byla druhá fáze zcela dokončena.

V druhém desetiletí 14. století užili přídomek z Dobrušky bratři Čeněk, Sezima, Jan a Mutina. O prvních třech jsou zprávy bohužel strohé a torzovité, což ovšem k badatelovu štěstí neplatí o jejich sourozenci Mutinovi. Čeněk k roku 1312 sídlil v Dobrušce, lépe by bylo říci psal se po tomto místě. Totéž lze prohlásit i o Sezimovi, který roku 1317 užívá přídomek z Dobrušky. Jméno měl s největší pravděpodobností po dědovi. V městečku s tímto jménem ani na hradě v blízkém okolí však nesídlil, zůstal na Kostomlatech a žil tu v první polovině 14. století. Zemřel před rokem 1346, kdy se jako majitelka kostomlatského panství uvádí jeho jediná dcera Perchta, která se provdala za předka pánů z Častolovic – tedy rovněž do rozrodu Drslaviců – Půticů. V roce 1346 svému synovi Půtovi darovala hrad Kostomlaty s příslušenstvím pod podmínkou, že jí ponechá ves Nedělišťe, aby ji mohla darovat klášteru sv. Jiří v Hradci Králové. Samozřejmostí bylo, že se Půta matce postará o doživotní hmotné zabezpečení.⁶⁾

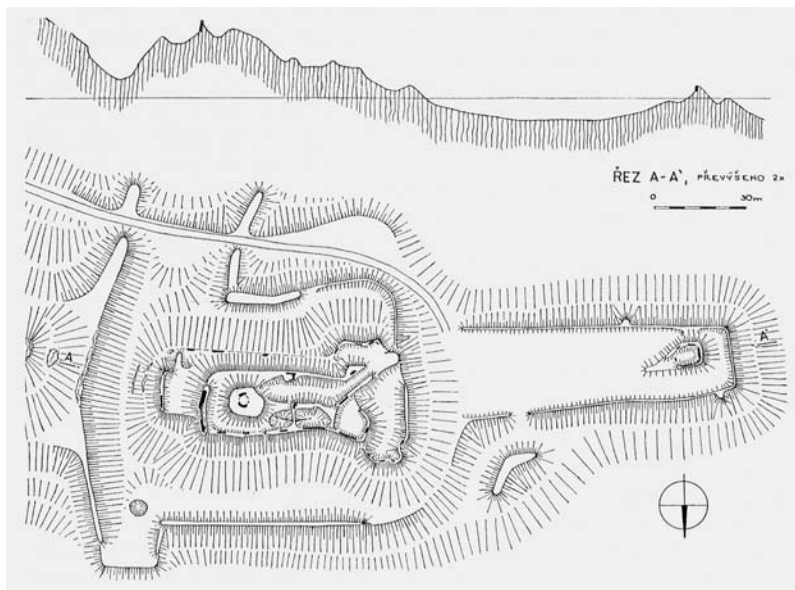
Dochované zprávy nasvědčují, že nejagilnějším a zřejmě i nejvýznamnějším příslušníkem rodu byl v prvních letech vlády Jana Lucemburského Jan z Dobrušky. (1312–†1332). Josef Ptáček uvádí, že jméno Jan z Dobrušky se objevilo již v roce 1297, kdy jeho nositel svědčí v okolí Středy (Neumarkt) ve Slezsku, toto sdělení však postrádá odkaz na věrohodný pramen a ani pak by nebylo možné vyloučit, že se jedná o pouhou zkomoleninu jména (viz pozn. 2). Jan se zapojil (a není vyloučeno, že i jeho sourozenci) do vleklého konfliktu mezi částí české šlechty s měšťanstvem. Vše začalo sporem Procka z Potštejna z rozrodu Půticů s rodinou v Čechách usazeného bohatého německého patricije Peregrina Puše. Procek zahynul násilnou smrtí snad v souvislosti s pokusem bohatých měšťanských rodů vynutit si roku 1309 silou podíl na vládě. Jako mstu za vraždu svého otce, přičítanou (zda právem, nelze již prokazatelně zjistit) Peregrinu Pušovi, Prockův syn Mikuláš (což by v případě platnosti první teorie o původu rodu pánů z Dobrušky měl být Janův strýc či bratranec!) Peregrina zavraždil. Motivem ke krutému činu by mohlo být i to, že Peregrin Puš dočasně ovládl půtické Litice. Horkokrevný Mikuláš byl nedlouho poté se svými služebníky zajat a na králův příkaz uvězněn na Pražském hradě. V žaláři se ocitl i jeho přítel Oldřich z Brandýsa. I když se k vraždě Peregrina Puše doznal, celá věc tím nekončila, ba právě naopak začala gradovat. Jeho bratr Půta z Potštejna se odmítl smířit s tím, že Pušovcům nebyla prokázána vina a naopak jeho rodina z celé záležitosti vyšla s puncem hanby, proto navázal kontakty s ostatními Drslavici a s jejich podporou opověděl Pušovcům

nepřátelství. Páni z Dobrušky chtě nechtě museli k celé věci zaujmout jasné stanovisko.

Rozhořela se drobná válka, neboť ani Pušovci nezůstali bez pomoci a podpořili je další měšťané z Prahy i z Kutné Hory. K Půtovi se zase přidali páni ze Žampachu (erbu lovecké trubky). Došlo k bitkám a k vzájemnému zajímání a vymáhání výkupného. Mladý král Jan poté svěřil rozsudek v procesu s Mikulášem čtyřem německým hrabatům jako nestranným osobám a pro vzbouřené Drslavice znamenal jejich výnos studenou sprchu. Ne snad že by Mikuláš skončil v rukou kata, poslat šlechtice na popraviště za smrt měšťana, která navíc měla být jen vzetím spravedlnosti do vlastních rukou, to by česká šlechta nestrávila, ale i tak byly finanční postih i osobní pokoření viníka nečekaně tvrdé. Mikulášovi bylo uloženo jako pokání mimo jiné založit zvláštní oltář v Týnském kostele na Starém Městě pražském, dát sloužit na 30 tisíc mší za spásu Peregrinovy duše, vykonat kajícínou pouť do Říma a složit odškodné ve výši 1 500 hřiven stříbra paní Anetě, vdově po zavražděném. Jeho spojencům a přátelům bylo nadto uloženo, aby pražské obci i jednotlivým měšťanům poskytli finanční kompenzaci za škody způsobené válkou. Dne 11. dubna 1312 se deset českých pánů, mezi nimiž východní Čechy zastupoval právě Jan z Dobrušky, bratři Půta a Albert z Frýdlantu a Dubé a Jindřich řečený Krušina z Lichtenburka, zaručilo, že poskytnou své statky k zatížení podle zemského práva, nebude-li splacena určená náhrada, a dokonce se zavázali, že se osobně se svými ozbrojenci připojí k vojenskému zásahu proti pánům z Potštejna, pokud by odmítli rozsudek respektovat a chtěli dále pokračovat ve válce. Nebylo to naposledy, kdy měl rod pánů z Dobrušky co do činění s Mikulášem z Potštejna, o osm let poději se tento muž objevil jako jeden z rozsudců ve sporu Janova bratra Mutiny s městečkem Dobruška.⁷⁾

V rozbrojích, které odstartoval králův zásah vůči předáku panské opozice Jindřichovi z Lipé, je Jan počítán do okruhu příznivců Elišky Přemyslovny, to by ho ovšem řadilo k odpůrcům Ronovců a „hradecké královny“ Elišky Rejčky.⁸⁾ K roku 1317 je stále považován za příslušníka královské strany – *„Ti, kteří byli s strany krále a králové a jí se přidrželi, chtěli rádi pokoj učiniti, a tím aby milost u pána svého krále, když by přijel, obdrželi, a byli sú tito: Kunrad, biskup Olomúcký, Jindřich z Voseka, kancléř, Vilém Zajíc z Valdeka, Petr z Rožmberka, Bavor ze Strakonice, Jan z Dobrušky a bratři z Jablonné a při nich mnozí jiní z rytířstva.“*⁹⁾

V dobrých vztazích s Petrem I. z Rožmberka (švagr a synovec) zůstal tento šlechtic i po smrti Alžběty z Dobrušky. Jak blízcí si oba muži

/ Hrad u Dobrušan, terénní náčrt půdorysu zříceniny.

byli, nevíme, doklad přízně však máme dosti pádný – Petr po Janově smrti udělil klášteru ve Vyšším Brodě nadání 100 kop pražských grošů pro pravidelné sloužení mši za spásu jeho duše. Podle A. Sedláčka Jan z Dobrušky po bouřlivém období nástupu Lucemburků a dlouhých let sporů mezi českou šlechtou, bohatým patriciátem a záhy i mladým panovníkem ustoupil do pozadí a „ostatek života svého strávil v tichosti, zemřel roku 1332 dne 16. srpna“.¹⁰⁾ Nadace určená pro zádušní mše za zemřelého Jana z Dobrušky je v cisterciáckém klášteře ve Vyšším Brodě doložena listinou ze dne 15. srpna 1358: „... ob remedium anime dilecti amici sui Johannis de Dobruscha pie memorie centum sexagenas promptorum monete Pragensis...“¹¹⁾

O manželkách pánů Čeňka a Jana nemáme žádné zprávy, stejně tak ani o jejich dětech. Role pokračovatele rodu a rozmnožitele jeho držav tak připadla zřejmě nejmladšímu Mutinovi. Pro badatele o dějinách rodu pánů z Dobrušky je přímo požehnaným mužem – s ním končí období kritických bílých míst a velkých nejasností v historii rodu pánů z Dobrušky a z Opočna, jimiž v rámci objektivitu autor chtě nechtě musel zatěžovat i čtenáře. Mutina z Dobrušky nebyl sice zakladatelem rodu, ale plným právem

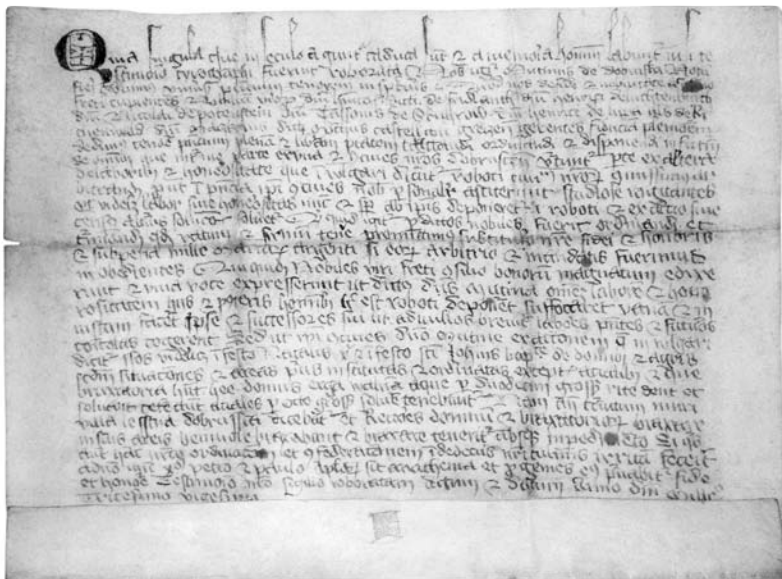
si zaslouží označení tvůrce rodového dominia. Datum jeho narození stejně jako u sourozenců neznáme, rozpětí mezi první připomínkou v pramenech a datem úmrtí (1317–1361) je však natolik velké, že lze konstatovat toto: dožil se na svou dobu poměrně vysokého věku – více než 60 let.¹²⁾

V závěru roku 1317 ho nalézáme mezi protivníky krále Jana. V tomto roce je jeho bratr Jan stále ještě počítán ke královské straně, nebylo však výjimkou, že se jednotliví příslušníci rodu postavili na opačné strany pomyslné barikády. Dne 27. prosince spolu se skupinou českých šlechticů vedených Jindřichem z Lipé Mutina pečetil ve Vídni spojení s rakouským vévodou a římským vzdorokrálem Fridrichem Sličným Habsburským, která byla namířena proti Janovi Lucemburskému. Jako další signatář se vedle něj objevuje i náš starý známý „*Nycolaus von Potenstein*“.¹³⁾ Jak se v té době choval Mutinův starší bratr Jan, se můžeme jen domýšlet. Tak radikální postoj jako Mutina s největší pravděpodobností nezaujal, pravděpodobně se řídil příkladem svého synovce Petra z Rožmberka, který lavíroval mezi oběma bloky a ještě na jaře 1318 se pokoušel o jednání s panovníkem, avšak poté, co královští žoldnéři vyplnili řadu rožmberských vsí, se i on přidal na stranu Lucemburkových odpůrců.¹⁴⁾ Strohost dochovaných zpráv nám neumožňuje určit, do jaké míry spor hradecké královny Elišky Rejčky a strany jejího partnera Jindřicha z Lipé zasáhl oblast, v níž měl své državy rod pánů z Dobrušky. Nelze vyloučit, že právě tyto události mohly mít odraz ve výstavbě městské zdi u poddanského městečka, které rod po svém příchodu do tohoto kraje založil v těsném sousedství trhové vsi Leštná. Právě svým sporem s obyvateli města Dobrušky se do dějin východních Čech uvedl Mutina. K roku 1320 je to on, kdo držel majetková práva k Dobrušce. Jeho bratři v té době ještě žili, proto můžeme soudit, i když se stále pohybujeme na poněkud vratké půdě, že jejich sídlem byl hrad v Cháborech či dokonce již sice nedokončený, přesto však obyvatelný hrad Dobřany, situovaný na skalnatém ostrohu nad soutokem Zlatého a Dobřanského potoka. Zda spravovali rodový majetek v nedílu či došlo k určitému majetkovému vyrovnání, při němž Mutina za svůj podíl na hradu a okolních pozemcích dostal náhradou městečko Dobrušku, to už by byla jen čistě hypotetická úvaha. Je však jisté, že na přelomu druhého a třetího desetiletí 14. století je on pánem Dobrušky a v tomto postavení se dostal do sporu s měšťany, kterým ukládal nové povinnosti. Narazil přitom na nečekaně silný odpor.

Někdy před tímto datem (pravděpodobně ne příliš dlouho) byla totiž „nová Leštná“, tedy část založená na kolonizačním půdorysu

ve druhé polovině 13. století, ohrazena městskou zdí, jakousi hradbou. Nepředstavujeme si ovšem pod tímto označením kvalitní silnou a vysokou kamennou zeď zesílenou baštami. Na to ekonomická síla Leštné ani pánů z Dobrušky prostě nestačila, i řada královských měst se ke skutečnému opevnění dopracovala až za dlouhá desetiletí. To, co zde bylo zbudováno, byla spíše kůlová palisáda či typické středověké „opletní“, snad i doplněné příkopem a v místě tzv. vodní brány zesílené umělým korytem pro potok Brtvu. Do konce 18. století tato fortifikace zcela zanikla a ani písemné prameny nás o její podobě blíže neinformují. I takové opevnění však stačilo k obraně a vedlo ke zvýšenému sebevědomí obyvatel, kteří se odvážili vstoupit se svou vrchností do otevřeného konfliktu.¹⁵⁾ Cítili se teď skutečnými měšťany a to, že je vrchnost nutila k robotám stejně jako sedláky z okolí, již považovali za ponižující. Dalším sporným bodem bylo právo vařit v městečku pivo, které Dobrušští již dlouhá léta využívali na základě místních zvyklostí a které jim Mutina chtěl buď odebrat, nebo omezit, či ještě pravděpodobněji zatížit novými poplatky. Jiné vysvětlení nabídl J. V. Šimák. Mutina na své náklady zřídil městskou zeď a „*bezpochyby vymáhal zato od měšťanů roboty, ale ti se vzpírali*“.¹⁶⁾

Nevíme, kdy přesně spor vypukl, ani jaké argumenty či hrozby při něm obě strany použily – zůstalo u toho, že na určené roboty měšťané odmítali chodit, nebo si snad hrazené městečko dokonce troufou svému pánu pohrozit ozbrojeným odporem? Konflikt byl uzavřen roku 1320, když Mutina z Dobrušky přistoupil na rozhodčí výrok pánů Hynka z Frýdlantu, Jindřicha z Lichtenburka, Mikuláše z Potštejna (téhož muže, který zavraždil již zmiňovaného Peregrina Puše a jednou zahyne při trestné výpravě královského vojska proti Potštejnu), Tasa ze Skuhrova (z rodu, který po Mutinovi Skuhrovském převzal tento hrad či opevněné sídlo), Jindřicha z Lipé, jinak z Rychvaldu, a Macka řečeného Mnich, purkrabího hradeckého: „*Poněvadž všechny věci, kteréž v světě pocházejí nebo se dějí jsou pomínutelné a z paměti lidských vycházejí, jedině leč svědectvím vznamenaný budou a potvrzeny. Protož my Mutina z Dobrušky známo činíme všem kdož v něj patřiti budou, kterak nás z víry a z urozenosti naší rady, užívající znamenitých mužův žádající pana Hynka řečeného z Frýdlantu, pana Jindřicha z Lippé jinak Rychenvaldu, pana Macka řečeného Mnicha hejtmanství kraje hradeckého; majíce důvěrnost plnější dali jsme jednostejně všem vůbec plnou a svobodnou moc působiti a řídití a zpravovati budoucní o všech věcech kteréž mezi mnou z jedné a spoluměšťáninů našich dobrušských obračejíce se z druhé strany, co se dotýče o robotách a dílech měšťa-*

/ Listina z roku 1320,
Mutinou z Dobrušky

narovnání sporu mezi
a měšťany Dobrušky.

nů našich dobrušských poručili jsme společně a nerozdílně, jakož obyčejně ti spoluměšťané k nám osobně přistoupili, pilně a statečně prosíce a žádající co se dotýče těch prac anebo robot nyní a vždycky, aby od nich složeny byly. Robotyja (?) šos neboližto úrok aby placen byl. Protož cožkolivěk bylo vyřčeno skrze urozené sorchu již jmenované muže, což stálého a dokonalého jest, držeti sli-bujeme pod způsobem víry a cti naší pod pokoutou tisíce hríven stříbra, jest-liže jich rozkazů nebudeme poslušní. Kteřížto zajisté znamenití muži uživa-li rad dobrých a znamenitých vypověděli jsou ústně a vyložili, aby řečený pan Mutina všeliké práce a roboty těmto a budoucím lidem složil a udusil, mar-ně a nespravedlivě učinil on a jeho náměstkové, aby k žádným pracem nynější ani budoucí spoluohyvatelé nenutili, ale aby oni spoluměšťané panu Mutino-vi šos totižto na vánoce a na den svatého Jana Křtitele ze všech domů a dědin podle položení a stodol prve založených a zřízených, vynímajíce nárožní domy a které mají pivovary ti domy u vodní brány po 12 groších českých zprava dáti a platiti mají. Ale jiní nárožní po osmi groších do budoucna budou platit.

Neboť před uděláním zdi městské ves Lešno Dobruška slula, a hospodářové domů a pivovarů ve svých gruntech dobrovolně vařili a vařit mají bez překážky. A jestliže by kdo toto naše zřízení a smlouvu v lehkost našeho povýšení v posměch učinil, od pána Ježíše Krista, Petra a Pavla Apoštolů buď klatba a plod nebo rod zbaven bude víry a cti svědectvím (pečetí) našim a pečetí potvrzeno. Dáno léta Páně tisícího třístého dvacátého (pův. latinský text uveden v pozn.).¹⁷⁾ Spor byl tedy v podstatě uzavřen vítězstvím dobrušských obyvatel – vymáhaná robotní povinnost byla převedena na plat, právo várečné jim zůstalo, i když také za poplatky, dokonce bylo uvedeno, že nové robotní povinnosti a dávky byly Mutinou a jeho náměstky vymáhány nespravedlivě. V listině se mluví o Mutinových spoluobyvatelích a spoluměšťanech – lze tedy vyslovit závěr, že Mutina měl své sídlo ve městě a nikoli mimo něj?

A jak vlastně tehdejší Dobruška vypadala? Ona vzpomínaná městská zeď obklopila městečko, jehož půdorys měl podobu oválu. Uprostřed se nalézal čtverhranný rynek. Odsud vedly hlavní ulice ke čtyřem branám, na severovýchodě to byla brána Horská, na jihovýchodě Solnická, na západě Hradecká, severní nesla název Vodní brána. Tento prostor zahrnoval v sobě přibližně 60–70 domů. Před nimi byla předměstí: Horské, s kostelem P. Marie a sv. Václava a farou, dále Solnické, na podměstí Krajské a Křovické; v předměstích stálo v úhrnu přibližně 50 nemovitostí.¹⁸⁾ Severní straně náměstí říkalo se „větší“, jižní straně pak „menší“. Za velmi zajímavou okolnost můžeme označit skutečnost, že zmiňovaný farní kostel, stojící na vyvýšeném místě oproti vlastnímu městečku, zůstal mimo ohrazení. Přitom s největší pravděpodobností šlo o první kamennou stavbu ve městě, v němž jinak snad po celou éru pánů z Dobrušky a z Opočna dominovaly dřevěné budovy. Důkazem vysokých stavebních kvalit dobrušského farního a záhy i děkanského kostela je nedávno nalezený kamenný svorník, zdobený soukenickým znakem.¹⁹⁾ Kdy byl postaven hřbitovní kostel sv. Ducha za Horským předměstím, není známo. Městské centrum Dobruška potřebovalo pro svůj rozvoj samozřejmě i zemědělské zázemí a to představovaly vesnice Běstvin, Křovice, Pohoří, Pulice, Val a Valské Doly, které se připomínají v roce 1361.²⁰⁾

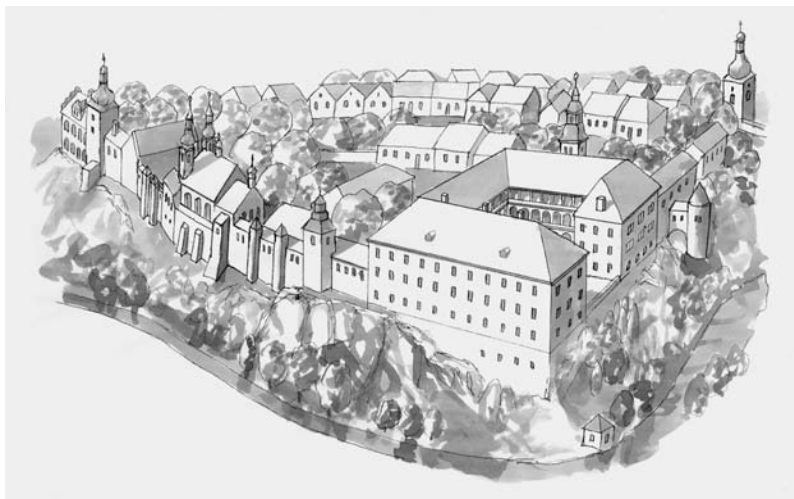
Město Dobruška představovalo ekonomické centrum, obranné těžiště a útočiště pro případ vojenské hrozby si však páni z Dobrušky budovali na jiném místě, s největší pravděpodobností jím byl hrad v Dobrušanech. Hrad využil výrazného skalnatého ostrohu, vytvořeného na severu a západě ostrou zákrutou Zlatého potoka a na jihu strmě klesající rok-

✓ *Dobruška v polovině 17. století, podle obrazu opočenského panství ze zámku v Opočně.*

lí Dobřanského potoka. Zatímco od kóty 639 m (nedaleko před šijovým příkopem) klesá terén opět k mírně se zvedající špičce asi o 15 m, do údolí Zlatého potoka je to o dalších 70–95 m. Hradní areál je od vsi Dobřan oddělen skalnatým návrším výše zmíněné kóty a skalním sedlem. Hrad, ačkoli dochované nepatrné zbytky komplikují určení přesnější podoby stavebního celku, patřil bezpochyby k hradům bergfritového typu. Na východní, šijové straně byl od stoupajícího terénu oddělen mohutným příkopem, hlubokým cca 7 m a 25 m širokým. Do hradu se vstupovalo protáhlou branou, vysunutou z jihozápadního nároží. Jádrem hradu mělo rozměry přibližně 55 × 20 m. Z rozměrů hradního paláce lze spolehlivěji určit jen šířku, ta činila 9 m. Válcová věž – bergfrit stála zřejmě volně, její průměr činil cca 10 m, o výšce se pochopitelně můžeme jen domýšlet. Takto umístěný bergfrit sice nechránil přímo bránu, ale zato střežil podstatnou část přístupové cesty. Prohlubeň v severovýchodním rohu nejnižší části střední ostrožny je možné interpretovat jako studnu, což by samozřejmě výrazně zvyšovalo obranyschopnost hradu. Zvláštností byl protáhlý příhrádek, který v napojení na příkop vybíhá východním směrem. Jeho délka činí cca 110 m, šířka v průměru 25 m. V jeho západní části stála podle dochovaného zdiva patrně hranolová věž. Jejím úkolem zřejmě bylo střežit komunikaci procházející údolím Zlatého potoka.²¹⁾

Vraťme se však k tvůrci rodového dominia Mutinovi a městu Dobrušce. Z pozdějších dokumentů je patrné, že musel být poměrně dobrý hospodář, a ačkoli přímé zprávy o něm na více než dvě desetiletí mlčí, když

/ *Opočno v polovině 17. století, podle obrazu opočenského panství ze zámku v Opočně.*

se v 50. letech tato pomyslná mlha rozplývá (Mutinova pečeť se vyskytuje na listině z 13. března 1351, ve které Perchta z Kostomlat, snad jeho neteř, předávala některé majetky klášteru svatého Jiří v Hradci Králově)²²⁾, je zřejmé, že tento čas strávil cílevědomou činností, která nesla své plody, i když i zprávy z města a okolí k 30. a 40. letům jsou více než strohé. V rozmezí května a června 1336 král Jan Lucemburský zatížil Dobrušku, stejně jako ostatní tržní města a městečka, novou daní zvanou „ungelt“.²³⁾

Před rokem 1344 byly z okolí Dobrušky hlášeny případy kacířství spočívající ve zpochybnování skutečné božské přítomnosti ve svátosti oltářní. I sem tedy zasáhlo hnutí valdenských, které v stejné době kulminovalo v jižních Čechách. Podle výpovědi hradeckého minority Jakuba byl prý v okolí Dobrušky jakýsi šlechtic, o němž se veřejně říkalo, že nikdy nechodí na mši, a dokonce ani nevěří ve svátost oltářní.²⁴⁾ Nevíme, zda i Mutina z Dobrušky byl církevními představiteli nucen k zásahu, v každém případě význam jeho městečka v této době z církevního hlediska vzrůstal. K roku 1352 je Dobruška doložena nejen jako plebánie, ale i jako sídlo děkanátu, který zahrnoval 36 farností rozložených na území od Verneřovic u Teplice nad Metují na severu, Černíkovíc na jihu, Chvalkovic na západě a na východě končícího farní vsí